

A Régiségtudományi Intézet munkája 1943-ban.

Die Tätigkeit des Archaeologischen Instituts im Jahre 1943.

I.

Ásatások. — Ausgrabungen.

Településtörténeti kutatások a hódmezővásárhelyi Fehértó partján.

(Idetartozik a LXVII. tábla.)

A hódmezővásárhelyi Fehértó már többször szerepelt a régészeti irodalomban azoknak a leleteknek ismertetése kapcsán, amelyek több mint nyolc kilométert kitevő partjairól előkerültek.

Az első lelet 1889–90. tanévben került a helybeli ref. gimnázium régiségtárába, Imre Péter földjéről. A hús kalcedon-, két zöld üveg-, és a füzérnyi hasáb-, gömb-, henger-, karika- és kettőscsonkakúpalakú paszta-, üveg- és kőgyöngy, a három tojásdadalakú kalciumgyöngy és a rovátkolt bronzkarika, már akkor elárulták, hogy a tó déli partján szarmata temető húzódik.¹ Ugyaninnen Traianus császár érme is előkerült.²

Szeremlei kutatásai még jobban ráterelték a figyelmet. A város történeti

monográfiájának megírásakor, az elpusztult falvakat keresve, az ásó tudományát is segítségül hívta és a város határában 17 Árpád- és középkori templom helyét állapította meg. A Fehértó partján kereste Apácaegyházát, az eltűnt Árpád-kori községet. A templom falaira még emlékeztek azok, akik a hatvanas években látták, de azóta nyom nélkül eltűnt. Az ásatásokat vezető Oláh Imre tanár a templom helyét meg is találta s alaprajzát közölte is.³ Ugyanekkor Muzsik István tanyáján őskori és rómaikori cserepeket, vaskarikát, két kis vaskést, egy kis vassarlót, keskenytalpú csupordarabot is talált,⁴ amelyek — a bizonytalankorú őskori cserepeken kívül — bizonyára szarmata- és magyar középkori emlékek lehettek s már is megmutatták, hogy a tó partja több korban is lakott volt.

Az 1940–42. évi vadvizes eszendők a

¹ Dolgozatok, 1937. 134–135. l. — Szeremlei Sámuel: Hódmezővásárhely története. I. kt. 454–455. l. — Dolgozatok, 1931. 92. l.

² Szeremlei i. m. I. kt. 455.

³ U. ott, II. kt. 287–288. l.

⁴ U. ott, I. kt. 454. l.

szokottnál is jobban megtöltötték a Fehértó medrét és a szeles időjárás újra erősen kikezdte a meredek partokat ott, ahol nádas nem védte. Ekkor került felszínre az a bronzlelet, amelyről ebben a folyóiratban röviden beszámoltam,⁵ de amelyet részletesen is feldolgoztam az *Archaeológiai Értesítő*⁶ számára. E lelettel egyidejűleg került elő az a zsugorított szkíta sír is, amely nagyobb temetőre engedett következtetni. Egyik helyszíni szemle alkalmával szemes szkíta gyöngy és Villanova-típusú urna bütykös töredékei igazolták az itt terjeszkedő szkíta telep vagy temető nyomait.

Minthogy az előzmények több kultúrát jelentő leletei, a legutóbbi leletekkel együtt, igazolták a terület csaknem állandó betelepülését, 1943. augusztusában, négy héten keresztül kutatunk a települések után.

Nem lehet célozom, hogy itt a Fehértó morfológiájával behatóan foglalkozzam, de annyit meg kell állapítanom, hogy ma lefolyástalan.⁷ Vízét részben csapadékból, részben a környék vadvízeiből kapja s így vízállása teljesen a száraz és nedves periódusokhoz igazodik.

Igazolja ezt az is, hogy míg a jelen évtized első éveiben nemcsak csordulásig megtelt, de medréből kilépve a környék semlyékes területeit is elöntötte, addig az idén egy csepp víz sem volt benne s eltekintve a partján lakóktól „forrás”-nak nevezett, a mélyebb rétegekben még most is nedvességet tartalmazó süppedékes, esetleg le is szakadó részekről, még a legsűrűbb nádas is bátorságosan járható volt.

Hogy a tónak nem olyan az alakja,

mint évtizedekkel ezelőtt, azt a sok partbeomlás is igazolja. Vannak részei, ahol a legutóbbi vizes esztendő két-három métert is leszakítottak a partokból, hol az egyik, hol a másik oldalon, aszerint, hogy a szél melyik irányból fújt és szabadon verhette a partokat. A beomlott földtömegek legfeljebb a medrét töltötték fel, de nines egyetlen olyan részlete, ahol a part feltöltődését meg lehetne állapítani. Ez a tó évszázadok, sőt évezredek óta csak szélesedett, kiterjedése folyton nőtt. Most is nő.

A rendelkezésre álló katonai térképek készítése óta is sokat változott. Más volt az alakja akkor, mint ma és hogy a régletűnt időkben még inkább más lehetett, még keskenyebb volt, azt az ásatások kétségtelenül bizonyították.

A tó partját köröskörül ismételten bejárva, több helyen is megállapíthatuk, hogy a történelmi, sőt az ősidők emlékei is néha 8–10 m-re is megtalálhatók a tó fenekén. Ezeknek előfordulási helyét megásatva, azt találtuk, hogy nem csupán az áradáskor többé-kevésbé mozgó víz ereje sodorta ilyen messze a cserepeket, hanem a mélyebb részekben is, háborítatlan gödrökben is megvoltak, ami kétségtelenül bizonyítja, hogy a tófenéknek az a része, ahol a gödrök sorakoztak, valamikor még a tó partjához tartozott.

Természetesen mindenütt nem véggezhetünk kutatásokat, mert az egész tófenéket feltárni mégsem lehetett. De minthogy mindkét parton végzett munkánk több helyen is ugyanazzal az eredménnyel járt, nem lehet kétséges, hogy a tó folytonosan terjed.

Sajnálattal kell megállapítani, hogy a tó földrajzi leírásával még — tudunkkal — senki sem foglalkozott. A város területéről készült monográfiák is csak

⁵ 1942. 147–149. l.

⁶ Kézirat a szerkesztőségénél.

⁷ A csatornázás kérdését nem akarom itt említeni. Csak a természetes állapot érdekel.

legfeljebb röviden érintik, de sem eredetéről, sem életéről nem mondanak semmit.⁸

A kutatást főleg azon a három helyen végeztük, ahol — mint már fennebb láttuk, — megbízható leletek kerültek elő. Később más olyan helyekre is kiterjesztettük, ahol a felszínen lévő cserepek, vagy a környéken lakók beszámolója szerint a munka érdemesnek látszott.

A térkép (LXVII.) 1—18 sorszáma szerint tünteti fel azokat a helyeket, ahol a különböző korok emlékei előkerültek.

1. A tó nyugati vége felé, az északi parton van Kun József 393. sz. tanyája. A tanya-központ felé vezető dűlőút és a tó között húzódik az a mezei út, amelynek nyugati oldalán, a lapos térszínből szemmelláthatóan kiemelkedő halom, vagy talán igazán laponyag helyezkedik el. A halomban húzott próbárokban s a halom környékén szórva nyosan is Árpád-kori cserepbogrács darabok és szarmata cserepek kerültek felszínre. Az út másik oldalán — a kintvalók hite szerint — kápolna állt, amelynek egy tégláját (32×17×4,5 cm) a tanyában őrzik. A méret nem felel meg az Árpád-korszegedi Szent Demeter templomból ismert téglaméreteinek (24×16×6, és 28×13×4,5 cm).⁹ Sajnos, a szójabab útját állta a kutatásnak, pedig érdemes lett volna a kápolnalegendának a végére járni. Nem tudjuk ugyanis elképzelni, hogy másfél km-re az Oláh Imre által feltárt apácaegyházi (?) templomtól — amelynek falai részben még a múlt század hatvanas éveiben is állottak — a tónak ugyanazon a partján templom,

vagy akárcsak kápolna is lett volna. Ha csakugyan volt, akkor is csak későbbi időben épülhetett, de a település nyomát semmi, — a határnevek legkevésbé — sem bizonyítják.

2. A 392. sz. tanyához tartozó tópart közelében, de már a tó fenekén szórva nyosan mutatkoztak hallstatti jellegű cserepek. Hogy ide honnan kerültek, azt nem sikerült megállapítani.

3. Az előbbi lelőhely közelében, a tófenéken, közel a parthoz feltárt hulladékgödörben szkíta- és La Tène-kori edénytöredékek voltak.

4. Nem messze innen, ugyancsak a tó fenekén az egyik gödörben késő La Tène edénytöredékek feküdtek. A másik gödörből jellegzetes La Tène-kori grafitos edény töredékei kerültek elő, egyéb, e korból származó töredékekkel együtt.¹⁰

5. A parttól északra, a 391. sz. tanya háta mögött, a tó egyik kiöntésének fenekén öt gödör volt, telve szarmata edények töredékeivel. Az egyik gödörből beomlott sártapasz töredékei is előkerültek. Ezek közt a gödrök közt találták 1942 őszén azt az embercsontvázat, amely állítólag melléklet nélkül feküdt.¹¹

6. A Csáki-járás szélén, a tópart omlásából, de már egészen a tófenék mélységéből került elő a már ismertetett bronzkincs egyik része.

7. Az előbbi től mintegy 100 m távolságra volt, ugyanolyan helyzetben a bronzkincs másik része. A két lelőhely közt ásatva, két gödör került elő. Az egyik 50 cm mélyen kezdődött, 160 cm átmérővel és 175 cm mélységig ment le, ahol 185 cm átmérője volt. Felső részében Árpád-kori, lejjebb szarmata és

⁸ Szeremlei i. m. I. kt. 91—92. l. — Bodnár Béla: Hódmezővásárhely környékének régi vízrajza. Föld és Ember, 1928. 168—169. l.

⁹ Dolgozatok, 1928. 191. l.

¹⁰ A 3. és 4. lelőhely anyagával Párducz Mihály fog részletesen foglalkozni, a 15. lelőhely anyagával együtt.

¹¹ Ezt a leletet is az ásató Párducz Mihály fogja közölni.

szkíta cserepek voltak. A másik 60 cm mélyen kezdődött, 138 cm-es átmérővel, és 158 cm mélységig ment le, ahol 162 cm átmérője volt. Ebből is szarmata és szkíta cserepek kerültek elő, ami csak úgy magyarázható meg, hogy az eredetileg szkíta gödörbe, később a szarmaták újra leástak és a talált anyagot a saját kultúrájuk hulladékával együtt visszadobálták a gödörbe.

8. A fenti két lelőhelytől kb. 200 m távolságra, ugyanolyan elhelyezkedésben került elő a sok reménnyel kecsegtető zsugorított szkíta csontváz, a közelében folytatott kutatás azonban eredménytelen maradt.¹²

9. A tó déli partján, csaknem a part közepe táján a 282. tanyához tartozó földön, Farkas Antal bérletén, nagy kiterjedésű, de elég ritkán temetett kora-szarmatakorai temető 22 sírját tártuk fel.¹³ A sírok kiszámíthatatlanul rendszertelen távolságra voltak egymástól. A temető már csak azért is nagy figyelmet érdemel, mert ebből a körből nincs pontosan megfigyelt, és tüzetesen leírt leletanyagunk. Ezen a helyen még bizonyára több sír is van, amelyeknek feltárása — az eddigiiek tanúsága szerint — eredményesnek ígérkezik.

De nemcsak ennek a kornak az emlékei kerültek elő ezen a lelőhelyen. Az Árpád-kor jellegzetes cserepei és néhány települési jelensége is figyelmet érdemel. Egy oválisalakú, 200×90 cm átmérőjű, 120 cm mély gödör, egy 62×65 és egy 65×53 cm méretű tűzhely és egy 136×113 cm átmérőjű kemencefenék mutatta a település kétségtelen

nyomait. Valamennyi jelenség 52–60 cm mélységben mutatkozott.

10. Imre Péter egykori földje, jelenleg Horváth János birtoka. Innen származik a gimnázium fennebb ismertett szarmata sírmelléklete.¹⁴ A sírgödört sikerült is megtalálni s irányítását pontosan megállapítani. Kétségtelen, hogy ez volt ennek az összefüggő temetőnek az első sírja s ezért vette az ásatási napló ez alkalommal is annak. A 9. lelőhelyen feltárt temető ezidőszaki utolsó sírjától való távolsága még sok sírra enged következtetni.

11. Horváth János földjén, a tópart szélén, — ahol állítólag több itt előkerült koponyát ástak el — szarmatakorú lakóház, ill. tűzhelyek maradványai bontakoztak ki. Részben ezek alól egy nagyobb, 550×450 cm méretű szkíta-gödör került elő. Közvetlen közelében volt még egy 113×63 cm méretű, s a szomszédos földön egy 167×230 cm méretű, 165 cm mély gödör. Az utóbbiban kevés cserep között feltűnően sok marhaesont volt.

12. Egészen közel a 11. lelőhelyhez sártapaszréteg és egy gödör került kibontásra, szkíta-korú cserepekkel datálva.

13. Az északi part benyomuló félszigetén hiába kerestük az Oláh Imre által feltárt templom alapját. A terület legmagasabb pontján — ahol egykor a templom állott, ma Szücs Sándor tanyája van s a tanyaépület éppen a templom helyére került. Nemcsak az idősebb emberek emlékeznek még rá, de igazolja a megtalált Árpád-kori temető is. A temetőnek négy sírját tártuk fel. Csaknem közvetlenül egymás mellett fekszenek a csontvázak, olyan közelségben, hogy valósággal elképzelhetetlen, hogy ásták meg a sírokat.

¹² E három lelőhely anyagának feldolgozására lásd az 5. és 6. jegyzetet.

¹³ A temetőből előkerült 22 és a 10. lelőhelyről még 1889-ben előkerült egy sírt Párducz Mihály közli, a most megjelenő Kazarow-Emlékkönyvben.

¹⁴ Lásd az 1. jegyzetet.

A sírok 70, 90, 70, 90 cm mélyen fekküdtek. Irányításuk K—Ny, tehát valamennyi ugyanabba az irányba nézett, ahogy és ahol a templom állott. Két nő, egy gyermek és egy férfi csontváza volt a sírokban. Hosszúságuk 149, 142, 67, ill. 150 cm volt. Melléklet csak az egyik női sírban volt: két gyűrű és egy S-végű hajkarika. A férfisír edénytöredékét aligha lehet mellékletnek tekinteni. A temető úgy látszik elég nagykiterjedésű volt. A bemondások szerint a templom körül nagyobb körzetben, egész a tó partjáig mindenütt találtak koponyákat. Feltárása inkább antropológiai szempontból látszik szükségesnek.

A sírokon kívül egy 43×39 cm átmérőjű tűzhely, egy 103×54 cm átmérőjű kemence is bizonyítja a települést. Mind a kettő egy méternél csak alig valamivel volt mélyebben a mai felszínnél. Úgy állhattak ezek a tüzelőhelyek annak idején valami gödörben, mint a tanyákon ma is mindenfelé látható gödrökbe helyezett, szélről védett tüzelőhelyek. Volt még egy 110×154 cm átmérőjű, 116 cm mély gödör is, amelyből egyebek közt jellegzetes cserépbogrács-töredékek kerültek elő.

Házak után kutatva a rendelkezésünkre álló terület minden ma is kiemelkedő pontját átkutattuk, de tartós település nyomait se találtuk. Pedig, hogy ott volt a település központja, azt mind a templom, mind a temető igazolja.

De nemcsak Árpád-kori település nyomai kerültek itt elő. Megtaláltuk a szarmatakor emlékeit is három gödörben, amelyek sorjában 148, 105, 107 cm mélyek voltak, 145, 128 és 132 cm átmérővel.

14. A 3. és 4. lelőhely között a tófenéken La Tène-cserepek feküdtek a felszínen. Eredetüket nem lehetett megállapítani.

15. Ezeknek a lelőhelyeknek megfelelően, de kint a parton hét hulladékgödör és egy kemence maradványa került kibontásra. Ezek közül egy a többiek-től kissé távolabb feküdt, 148 cm mély volt, 172 cm-es átmérővel. Semmi sem volt benne. A többi annál jelentősebb.

A tűzhelyet La Tène-cserepek datálják. A gödrökben is vagy csak ilyenkorú cserepek voltak, vagy ugyanezek szarmata edénytöredékekkel együtt. Jellegzetes grafitos edények itt is előkerültek.¹⁵

16. A déli part közelében, a tófenéken Árpád-kori cseréptöredékeket találtunk. De ugyaninnen az őskor bizonytalan szakaszába tartozó vékony kovapenge is előkerült. A lelőhely a 279. sz. tanya közelében van.

17. Rác Ernő számnélküli tanyája irányában, a tófenéken ugyancsak megkerültek a jellemző cserépbogrács-töredékek. A tanya tulajdonosa vezetett bennünket az 1889-ben talált szarmata sír nyomára is.

18. A tó keleti végétől északra, a tanya-központi temető közelében fekvő kovácműhely mellett, az év tavaszán ásott árokban embercsontokat találtunk. A munka utolsó napján megejtett próbaásatás során két szegényes avar sírra bukkantunk. Úgy látszik, az Orosháza—békéssámsóni útnak ezen a szakaszán, az országút mindkét oldalára kiterjedő avar temető van, amelynek feltárása a jövő feladata.

Nem mernénk azt mondani, hogy ezzel a tizenhét lelőhellyel minden települési nyom ki van merítve a tó partján, vagy közvetlen közelében. Előre mondana ennek, hogy a bejáratlók egy részén is mindenütt szerte-

¹⁵ Az egész leletanyagot, a megfigyelt jelenségekkel együtt, Párducz Mihály fogja közölni.

szét hevernek a középkori és szarmata-kori cserepek. Magán a Csáki-járáson, a Tanyaközpontba vezető dűlőút mellett, nagyobb telep van, ahonnan már évekkel ezelőtt kaptunk szarmata edénytöredékeket.¹⁶ Ezt a gazdagnak ígérkező telepet azonban a benne lévő lucerna miatt nem tudtuk megközelíteni.

De ha ezeket nem is vesszük figyelembe, elég terület áll már az eddigiekben is rendelkezésünkre ahhoz, hogy azokból bizonyos következtetéseket levonhassunk s bizonyos jelenségeket általánosíthassunk.

Feltűnő, hogy a régibb vaskort megelőző idők emlékei nincsenek képviselve az átvizsgált területeken. Ez azonban csak az első pillanatra lehet meglepő. Ha figyelembe vesszük a felkutatott terület talaját, rögtön megértjük, miért nem jelentek meg itt azok a kultúrák, amelyek elsősorban földműveléssel foglalkoztak. A terület túlnyomó része ma sem alkalmas földművelésre. A tó soha sem volt halászható, mert a hal nem marad meg benne. A tó nagyobb részét körülvevő földszikes s jelentékeny részét ma is csak állattenyésztésre használják. A feltört legelők keveset jövedelmeznek. A csapadékviszonyok is rosszak. Ilyen lehetett ez a fátlan tájék az őskorban is s ezért csak pásztorkodó népek üttettek itt ideig-óráig tanyát. Egyedül a Körös-kultúra embere találta volna itt meg a megélhetés feltételeit, de egyelőre ennek sincs semmi nyoma.

Pásztorkodásra mindig alkalmas lehetett ez a terület s így nem csodálkozhatunk rajta, ha első lakóként a preszkíta lovasnomád nép jelenik itt meg, amiről a bronzlelet egy része tanúskodik. Ezt követik a szkíták, akiknek szétszórt települési nyomait a tó mindkét partján sikerült megállapíta-

ni. Hogy csak átvonulóban volt-e ezen a tájon, vagy huzamosabb ideig lakott itt, arról a kevés leletből és az egyetlen sírból egyelőre bajos volna véleményt mondani.

A kelta telep nyomai nagyobb településre mutatnak, és nincsenek is szétszórva, úgy mint a többiek. Feltűnő, hogy a területnek földművelésre ma is legjobban használható részén van minden olyan jelenség, amely ezzel a kultúrával hozható kapcsolatba. Meglepő volna a grafitos edények előfordulása, ha a határ más részéről, az itt előfordultaknál jóval nagyobb példányban, már régen nem ismernénk.¹⁷ Töredéke is ismerős a területről. Az előbbi Feeskésen, az utóbbi a városi téglagyárban került elő. Nem egészen új tehát vidékünkön, de hitelesen itt találtuk először.

Hogy a La Tène II., vagy III. szakaszába tartozik-e, azt majd a részletesebb s az egész anyagra kiterjedő vizsgálat fogja eldönteni.

Szarmata település nyomai még ott is vannak, ahol kutatásokat nem folytattunk. Szétszórtan, tehát semmi esetre sem egy telepre összeverődve jelentkeznek a nyomok mindenütt, a tótól távolabb fekvő területeken is. Egyedül a temető mutat valami központ-félét, legalább is a kora-szarmatakorban. Hogy a bizonyára mindvégig lakott területen a későbbi korok szarmatái hol temetkeztek, a feltárt temetőből egyelőre nem sikerült megállapítani. Lehet, hogy a további sírok erre is felvilágosítást fognak adni. Annyi ugyanis máris megállapítható, hogy a temető területén határozott településnyomokat nem lehet kimutatni. A szétszórt nyomok azt mutatják, hogy ezen a tájon a mai tanyaszerű szétszórtságban

¹⁶ Publikálatlan. Rég. Tud. Int. 10864-79. ltsz.

¹⁷ Dolgozatok, 1937. 119. l. és XV. t. 14.

élhettek egymás közelében, amit a területtel járó foglalkozás tett szükségessé.

A lovasnomád avarok emlékét egyelőre csak két szegényes sír őrzi. A terület ezek életmódjának mindenesetre megfelelő volt. Hogy hol volt a telepük, arról az eddigi leletek semmit sem árulnak el.

Az Árpád-kori magyarság településének központja kétségtelenül az apácagyházi (?) templom és temető. Hogy a templom mikor épülhetett, arra semmi adatunk nincs. Alaprajzából sem lehet határozottan következtetni építési idejére. Szentélye négyszögletes s így nem mutatja a határozott román formát.¹⁸ A közvetlen közelében most feltárt hajkarikás sírok azonban korai eredetre vallanak.

Hogy a templom és temető közelében falu lett volna, a mai értelemben, arról a leletek alapján beszélni sem le-

het.¹⁹ A több helyen is jelentkező eredetileg is gödörbe épített tűzhelyek s a tópart egymástól legtávolabb eső részein is mutatkozó településnyomok szétszórt településre vallanak. És ez természetes is ezen a területen, amely a legrégibb idők óta mindig pásztor-kodó népeknek adott szállást.

A mai tanyák formájára szétszórt települések eredetét itt és az ehhez hasonló településekben kell keresnünk s így érthetjük meg azt is, hogy a tatárjáráskor feldúlt templomok, falu már azelőtt sem lévén környékükön, soha se épültek újra. Ezzel a tanulsággal a további középkori templomaink és lakott helyeink kutatásánál is számolni kell.

Dr. Banner János.

¹⁹ Ezt már Szeremlei is látta, de inkább csak a város területén szétszórt 43 falu számából következtette, hogy „a faluk legnagyobb része alatt e korban is csak afféle kicsiny házesoportok értendők, minőket néhány egymás mellé épített, mostani tanya is képez határunkban”.

¹⁸ Szeremlei i. m. II. kt. 288. l.

Siedlungsgeschichtliche Forschungen am Ufer des Fehértó bei Hódmezővásárhely.

(Hierzu die Tafel LXVII.)

Das Archeologische Institut führte Ausgrabungen im August 1943 am Ufer des Fehértó (Weisser-See) bei Hódmezővásárhely aus. Diese hatten nicht den Zweck, um die Zahl der Angaben für eine, oder andere der Perioden mit dem vollständigen Ausgraben einer Siedlung oder eines Gräberfeldes zu vermehren, sondern um die Ansiedlung eines Gebietes, das als geschlossen angesehen werden kann, ins helle Licht zu stellen. Dieser Zweck wurde durch unsere Ausgrabungen erreicht und an dieser Gebiet — wie es aus der beige-

schlossenen Landkarte (LXVII.) zu sehen ist — ist uns gelungen, achtzehn Fundstellen zu entdecken.

Es ist auffallend, dass sich hier lauter solche Kulturdenkmäler vorfinden, deren Träger nomadisierende Hirten waren. Die älteste ist die Kultur der Präskythen, die durch die Kelten chronologisch gefolgt werden. Die Denkmäler der letzteren blieben an einem solchen Gebiet erhalten, welches für den Ackerbau auch heute geeignet ist. Dem Anschein nach kann man an eine Ansiedlung folgern, die längere